

Aleš Gerloch, Karel Beran a kol.:

Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu Leges, Praha 2015, 272 stran, 360 Kč

Nová monografie zabývající se nadčasovým tématem právní odpovědnosti vznikla v době, kdy přijaté legislativní změny znamenají dosti podstatný posun v konstrukci právní odpovědnosti de lege lata v různých právních odvětvích. Právě otázkám evropského trestního práva se věnuje nová kolektivní monografie „Trestní právo Evropské unie“, jejímž cílem je seznámit čtenáře s historií vývoje evropského trestního práva se zaměřením na právo unijní a zhodnotit jeho současný stav. Publikace je společným dílem autorského kolektivu složeného z interních a externích odborníků působících na katedře trestního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, a to Jiřího Jelínka, Tomáše Gřivny, Jiřího Herczega, Jany Navrátilové, Anny Sykové, Kataríny Dankové a Vladimíra Pelce.

Bez nadsázky lze říci, že nová právní úprava podstatně mění zažitá a ustálená uvažování o předpokladech a následcích porušování povinností v právu. Je úkolem právní vědy, aby staré, nové nebo staronové koncepty popsala, analyzovala a zhodnotila.

Kniha je výsledkem práce pedagogů, absolventů a studentů Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, kteří do knihy vložili své příspěvky týkající se problematiky právní odpovědnosti, resp. odpovědnosti obecně. Autoři témata svých kapitol zvolili podle svých individuálních preferencí a svého zaměření. Řadu textů tvoří přepracované a doplněné starší práce jednotlivých autorů, včetně prací, které se vztahovaly k dřívější úpravě právní odpovědnosti. Autoři proto byli mnohdy nuceni konfrontovat své závěry, k nimž dříve dospěli, s aktuální právní realitou. To dává jednotlivým kapitolám větší hloubku, protože čtenář je v důsledku toho mimo jiné seznamován s proměnami, ke kterým v průběhu doby v oblasti úpravy právní odpovědnosti došlo. Naplňuje se tak záměr autorů ukázat proměny institutu právní odpovědnosti v časovém srovnání.

Co do svého obsahu se kniha primárně věnuje dvěma velkými tematickým celkům. První představuje odpovědnost občanskoprávní (civilní). Zde zásadní změny přinesla nová kodifikace občanského práva – občanský zákoník vyhlášený pod č. 89/2012 Sbírky zákonů. Druhá oblast zahrnuje změny v trestním právu. Zde bylo nejvýznamnějším posunem zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. Obě nosná témata jsou rozebrána zejména v obecné části, která se věnuje především koncepčním otázkám konstrukce právní odpovědnosti.

Část zvláštní se spíše kazuisticky věnuje některým dílčím oblastem právní odpovědnosti. Obecně lze konstatovat, že zvláštní část představuje zejména praktickou demonstraci některých teoretických aspektů právní odpovědnosti.

Nejpodstatnější legislativní změnou, kterou monografie reflektuje, je samozřejmě přijetí nového občanského zákoníku. Ten přinesl diskontinuitní změnu u naprosté většiny obecných institutů občanského práva (a taktéž v institutech konkrétní povahy, zejména v závazkovém právu), právní odpovědnost nevyjímaje. Ukazuje se, že nová koncepce právní odpovědnosti přináší řadu praktických problémů, jejichž řešení se nezdá být jednoduché. Lze proto uvítat, že hned první stať obecné části (autor Pavel Pražák) seznamuje čtenáře s proměnami, které nová právní úprava přináší. Recenzentovi je sympatický kritický přístup autora této stati k uchopení institutu právní odpovědnosti v novém civilním kodexu. Autor v podstatě dospívá k závěru, že metodologicky a terminologicky není nová

úprava právní odpovědnosti příliš konzistentní a proklamovaný záměr autorů kodexu tak zůstává nenaplněn.

Další pasáž obecné části z pera Václava Janečka se věnuje funkcím náhrady škody. Jedná se tedy o dílčí výše zkoumané problematiku, která je inspirována judikatorním vývojem v této oblasti. Cenný komparativní prvek v tomto příspěvku představuje srovnání tuzemské právní úpravy (přesněji judikatury) s koncepcí anglického common law. Nejedná se však pouze o komparatistiku v tradičním slova smyslu. Autor srovnává i civilní a trestní odpovědnost a na základě tohoto srovnání se zabývá konceptem sankční náhrady škody v občanském právu. Odhaluje určitý trend v rozšiřování tradiční reparační funkce náhrady škody směrem k funkci punitivní. Autor se přimlouvá za akceptování širší funkce odpovědnosti v občanském právu, a to právě funkce sankční. Funkce sankční se dle autora projevuje v institutu přiměřeného zadostiučinění jako specifického prvku současné odpovědnosti.

Tradičním předmětem zájmu Karla Berana je odpovědnost právnických osob, a to v oblasti trestního práva (zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim). Koncepce odpovědnosti právnických osob za trestné činy v tomto zákoně je, jak známo, metodologicky problematická. Problematičnost zde zvolené koncepce se ještě prohlubuje ve srovnání s úpravou deliktů způsobilosti právnických osob v občanském zákoníku. Příspěvek velmi přesvědčivě popisuje a analyzuje důvody, které vedou k závěru o neprovázanosti obou právních úprav. Je zřejmé, že žádoucí jednotě právního řádu nepřispívají odlišně koncipované instituty v jednotlivých právních odvětvích, ačkoliv se jedná o instituty, které by měly být koncepčně stejné.

Vcelku prakticky a pragmaticky orientovaný je příspěvek Reného Cienialy k problematice předmluvní odpovědnosti. Tento institut, který znala i dosavadní právní úprava, byl podstatně rozšířen v novém občanském zákoníku. Detailní rozbor tohoto institutu podle jeho nového legislativního zakotvení je cenným příspěvkem do diskuse o tomto tématu.

V páté kapitole obecné části se vrací Pavel Pražák ke konceptům právní odpovědnosti. Z obsahového hlediska tato stať navazuje na úvodní kapitolu a obě témata téhož autora se do určité míry překrývají.

Zvláštní část otevírá stať Barbory Smetánkové, která seznamuje čtenáře s konceptem právní odpovědnosti vznikající ve velmi specifické situaci, kterou je újma plynoucí z narození člověka, resp. za poruchy zdraví, které jsou způsobeny pochybeními lékařů v době těhotenství. Samotné téma nutně vyvolává kontroverze, neboť se v něm střetávají etické, sociální, ekonomické a právní aspekty. Již samotná představa, že by někdo odpovídal za fakt narození člověka, vyvolává pochybnosti. Velmi podrobně jsou rozebírány předpoklady vzniku této odpovědnosti v angloamerickém právním prostředí a v závěru je provedeno srovnání s tuzemskou právní úpravou.

Péče řádného hospodáře a odpovědnost za porušení takové péče je námětem příspěvku Lucie Krtoušové. Komparativní pohled na péči řádného hospodáře ve srovnání s duty of care odhaluje řadu specifických aspektů tohoto druhu zvláštní kvalifikované povinnosti.

Předposlední příspěvek Petra Caletky je založen na kuriózním případě z českého sportovního (a právního) prostředí, jehož základem je úplatkářství ve sportu. Téma je kazuistické jak co do skutkových okolností, tak co do právní úpravy. Autor rozebírá různé aspekty trestněprávní odpovědnosti za úplatkářství ve sportu, komparuje postih podle sportovních pravidel i pravidel právních.

Poslední příspěvek od Ronalda Němce se zabývá vztahem pravidel církevního práva a právní úpravy jednání za církve. Základní myšlenkou je otázka, do jaké míry může být církev činěna odpovědnou za právní úkon, který byl učiněn v rozporu s jejími předpisy. Název tématu je poněkud zavádějící, protože

jádro článku řeší problém spočívající v tom, jak má vypadat právní jednání církve v případě, že je regulováno církevními normami, které jsou porušeny, a zde se v tomto případě církev může dovolávat jeho neplatnosti.

Celkově lze konstatovat, že recenzovaná monografie podává dosti pestrou analýzu institutu právní odpovědnosti ve velmi širokých souvislostech. Dotýká se jak obecného pojetí tohoto institutu, tak i jeho konkrétních projevů v různých odvětvích právní úpravy. Na základě komparativního srovnání zároveň ukazuje, že některé aspekty právní odpovědnosti nejsou v našem právním řádu zavedeny, resp. jsou upraveny odlišným způsobem. Naznačuje se tak směr, kterým by se mohly úvahy o právní odpovědnosti v budoucnu ubírat.

Zájemcům o tuto tematiku kniha zprostředkuje mnoho informací, s jejichž využitím se budou moci snáze orientovat v platné právní úpravě. To je v současnosti o to obtížnější, že platná právní úprava se ve vztahu k právní odpovědnosti v mnohém změnila. Bez hlubšího teoretického zázemí je prakticky nemožné se v této problematice správně orientovat a vyvarovat se chyb při aplikaci právní úpravy. Tento nelehký úkol může monografie významně usnadnit.

JUDr. JAN TRYZNA, Ph.D., odborný asistent na katedře teorie práva a právních učení Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze